

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

24ste jaargang, nummer 2, februari 1988

daad en gedachte

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

STRIJD VOOR BEHOUD VAN ARBEIDSPLAATSEN IN DE STAALINDUSTRIE VAN HET RUHRGEBIED

De in het uitzicht gestelde sluiting van één van de vele bedrijven van het staalconcern Krupp in de Duisburgse industrievorstad Rheinhausen heeft in de afgelopen decembermaand geleid tot uiterst felle acties van de staalarbeiders in het Ruhrgebied en niet van de staalarbeiders alleen. Sinds 1980 zijn bij de grote staalconcerns hier — Krupp, Thijsen en Mannesmann — al 65.000 arbeidsplaatsen verloren gegaan. In de eerstvolgende twee jaar zullen er nog eens 35.000 op de tocht komen te staan en wat er daarna zal gebeuren weet niemand maar wordt door iedereen gevreesd. In de nabije toekomst dreigen bovendien nog eens 30.000 mijnwerkers op straat te komen. Even groot wordt het banenverlies becijferd tengevolge van het failliet gaan van vele toeleveringsbedrijven. Thans bedraagt de werkloosheid in het Ruhrgebied 15,3 pct., wat beduidend hoger is dan het landelijk gemiddelde van 8,5 pct.; in de stad Duisburg is het zelfs 17 pct. „Het Ruhrgebied sterft”, zo heet het. Eind vorig jaar stond het zichtbaar voor iedereen in brand: de vlam was in de pan geslagen.

In oktober hadden dreigende sluitingen reeds tot stakingen en protestdemonstraties geleid. In dezelfde maand sloten de ondernemers, de vakbonden en de regering van de Bondsrepubliek het zogenaamde „Frankfurter Akkoord”. Dat bepaalde, dat de afvloeiingen in de staalindustrie „op een sociale manier” tot stand zouden komen, dat wil zeggen: door vervroegde pensioneringen, door omscholing en gerichte werving in andere bedrijfstakken. Eind november, begin december werd plotseling duidelijk dat op hetzelfde tijdstip waarop dit akkoord tot stand kwam de directies van de drie concerns al met elkaar praatten over de stillegging van de hoogovens en de walsen in Rheinhausen. De woede die daarop uitbarstte nam de volgende dagen nog voortdurend toe.

Het begon op vrijdag 27 november toen Gerhard Cromme, de voorzitter van het Krupp-concern, naar Duisburg kwam om met werknemersvertegenwoordigers over de voorgenomen sluiting te overleggen. Boze staalarbeiders bekogelden hem met eieren en bespotten hem met verf. Tijdens het weekeinde was een groot deel van de ongeveer tien-duizend staalarbeiders van Duisburg samen met hun familieleden verzameld in hal nummer 1 van de Rheinhausense fabriek. Ze voerden zwarte vlaggen en brandende fakkels

mee, riepen ‚leugenaar‘ en ‚verrader‘ naar de aanwezige concernvoorzitter en hadden, volgens een verslag in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* van 2 december, tranen van woede in de ogen.

Cromme – aldus de verslaggever van dit blad – stond boven op een open vrachtauto achter kogelvrij glas. Hij had de grootste moeite zich verstaanbaar te maken. De stemming was buitengewoon geprikkeld. De directie zou, zo verzekerde hij zijn vertwijfeld gehoor, zorgvuldig studeren op iedere zich aandienende mogelijkheid om sluiting te voorkomen. Maar uit wat hij verder zei viel alleen maar af te leiden, dat er voor 5.300 personeelsleden nauwelijks nog enige hoop overbleef. „Niemand”, zo betoogde Cromme, „kan op de duur een staalbedrijf in stand houden dat jaarlijks een verlies lijdt van vele honderden miljoenen mark”. Wat dat betekende was een ieder duidelijk: een massa-ontslag en dat ofschoon massa-ontslagen volgens de afspraken met Bonn en de vakbeweging in ieder geval vermeden zouden worden.

Zowel de politici in Bonn, als de regeerders van de deelstaat Nordrhein-Westfalen, bevreemd voor het verlies van stemmen bij komende verkiezingen, reageerden boos. In Bonn verklaarde de minister van arbeid Nobert Blüm (CDU) dat wat er in Rheinhausen ging gebeuren ‚een toetssteen was voor de geloofwaardigheid en goede trouw van de staalondernemingen, die zich in Frankfurt bereid hadden verklaard van massa-ontslagen af te zien’. Minister-president Rau van Nordrhein-Westfalen noemde de manier waarop de staalfirma’s ‚in sneltreinvaart‘ hun problemen probeerden op te lossen ‚onaanvaardbaar’. Ik zal erop toezien, dat de beloften worden nagekomen’, zei Blüm. Maar de staalarbeiders in het Ruhrgebied wisten dat woorden weinig gewicht in de schaal leggen, die van de ondernemers niet, die van de politici niet en die van vakbondsfunctionarissen al evenmin.

Natuurlijk deden ze allemaal hun best. In diverse industrieplaatsen van het Ruhrgebied werden protestvergaderingen gehouden en daarin verscheen de ene spreker na de andere. „De arbeiders”, schreef de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, ‚luisteren n o g naar hen, maar in feite hebben ze ieder vertrouwen in hen inmiddels verloren en af en toe vliegen de sprekers de eieren en sinaasappellen om de oren’. Dezelfde krant berichtte op 2 december, dat een distriktsbestuurder van de metaalvakbond in een van de bijeenkomsten waarschuwendende woorden tot de landelijke voorzitter Steinkühler richtte en hem zonder omwegen toevoegde, dat ‚de arbeiders zich niet verkocht wensten te zien’ 1).

De *Suddeutsche Zeitung* maakte op 2 december melding van een gesprek tussen minister-president Rau en Krupp-baas Cromme. In dat gesprek schetste Cromme de stemming die bij de arbeiders heerste als ‚hoogst explosief’. Hoe explosief ze wel was zou weldra blijken. Er verstreken maar luttele dagen of de arbeiders wilden niet langer naar sprekers luisteren. Ze gingen tot daden over. Er werd niet alleen, met instemming en steun van de vakbond, gestaakt, de arbeiders gingen verder en ze wisten en ondervonden daarbij dat een groot deel van de bevolking van het Ruhrgebied met hen sympathiseerde.

Op donderdag 10 december legden meer dan 200.000 staalarbeiders het verkeer in het gehele Ruhrgebied lam. Wegen, rotondes, Autobahn-opritten en spoorbanen werden geblokkeerd. Rond de steden Duisburg, Essen en Bochum, Dortmund, Oberhausen en Krefeld vormden zich files die soms kilometers lang waren. Het begon met een staking waardoor de bedrijven van Krupp Thyssen en van Mannesmann in Duisburg in de vroege morgenuren werden stilgelegd. Al heel gauw gingen ook metaalbewerkers uit Krefeld, Hattingen en Gelsenkirchen in staking. Vervolgens legden duizenden van de eveneens met banenverlies bedreigde mijnwerkers de arbeid neer. Hetzelfde deden de werknemers van diverse overheidsdiensten. Bovendien sloten delen van het sinds lang door ingrijpende

1) Voorzitter Steinkühler van de vakbond I.G. Metall heeft in het verleden achter de rug van stakende arbeiders om compromissen gesloten.

bezuinigingen getroffen onderwijzend personeel zich bij de aktie aan. Het was de ‚staal-aktiedag’ waartoe de bewuste donderdag door de I.G. Metall was uitgeroepen. De deelneming was nog groter dan men gehoopt had; in minder dan geen tijd bood de aktiedag een ander beeld dan men verwacht had.

Krupp-baas Cromme bleek niets teveel te hebben gezegd toen hij de stemming onder de arbeiders ‚hoogst explosief’ noemde. De staalaktiedag was de dag van de explosie. „Niet eerder in de verstreken tien jaren zijn wij met een dergelijk fel en agressief gedrag van aktievoerende staalarbeiders geconfronteerd als thans”, zo verklaarden woordvoerders van de politie. De arbeiders waren uitermate verbitterd en gauw geprikkeld en sloegen er, toen ze hier en daar op werkwilligen botsten, onmiddellijk op los. Geschrokken vakbondsbestuurders haastten zich om hen tot kalmte te manen.

In de middaguren traden de staalarbeiders – zeker niet overeenkomstig de wens van de I.G. Metall – nog ietwat gewelddadiger op. Vijftig van hen bestormden in Essen de Villa Hügel, de zetel van de raad van commissarissen van het Krupp-concern, die juist op dat moment in vergadering bijeen was. Dat gebeurde nadat eerder voor het pand protestvuren waren ontstoken. Nadat de voordeur was geforceerd en de woedende arbeiders de vergaderzaal waren binnengedrongen dreigden de heren commissarissen er niet zonder klappen af te komen. Gelukkig voor hen hadden ze een ‚beschermmengel’ in hun raad. Dat was niemand minder dan Ernst Breit, bestuurder van de Deutsche Gewerkschafts Bund, de overkoepelende vakcentrale in de Bondsrepubliek. Hij leverde het doorslaggevende bewijs hoe nuttig het is dat topmensen van de vakbeweging zitting hebben in bestuurscolleges van grote ondernemingen. Nuttig voor het kapitaal, wel te verstaan. Dank zij zijn ingrijpen, dat wil zeggen doordat hij gebruik maakte van het gezag dat hij als vakbewegingsman volstrekt onverdiend nog steeds genoot, kwamen de heren van Krupp en zonder kleerscheuren of letsel af.

En wat deed inmiddels I.G. Metall-voorzitter Steinkühler? Juist, hij hield een toespraak. Voor de poort van het met sluiting bedreigde Krupp-bedrijf in Rheinhausen be-toogde hij, dat de gehele staalindustrie genationaliseerd diende te worden. Hoe dat te rijmen viel met zijn tevens geuite (en overigens juiste) bewering dat ‚de regering de staalarbeiders in de steek liet’ zette hij niet verder uiteen. Hij maakte al evenmin duidelijk in hoeverre een genationaliseerde staalindustrie ontsnappen kon aan de produktiebeperkingen die haar door de Europese Kolen- en Staalgemeenschap werden opgelegd. Over het feit dat er bij nationalisatie van welke industrie dan ook voor de arbeiders niets, maar dan ook niets verandert en dat bijvoorbeeld de Britse mijnwerkers en staalarbeiders dan aan den lijve ondervonden hebben, zweeg hij al evenzeer. Wat Steinkühler op de staalaktiedag deed was niets anders dan het bedrijven van demagogie. Een demagogie, waaraan ook het lagere vakbondskader zich schuldig maakte. Immers dezelfde distriktsbestuurder Laackmann die een paar dagen eerder Steinkühler gewaarschuwd had, dat hij de wil van de arbeiders vooral niet moest negeren, had toen in één adem verlangd dat bondspresident Von Weizsäcker partij voor de staalarbeiders zou kiezen. Voor zulk een fantastische eis, die niet meer dan boerenbedrog was, hadden de verzamelde arbeiders toen krachtig geapplaudiseerd. Maar dat belette hen niet om een dikke week later met het barrikaderen van drie bruggen over de Rijn en het veroorzaken van een komplette verkeerschaos, die openbare orde te verstoren waarvan president Von weizsäcker de belichaming en het symbool was.

De vakbond I.G. Metall had tot één staalaktiedag opgeroepen. Voor de verbitterde arbeiders was daarmee hun verzet bij lange na nog niet afgelopen. Het bleef tot aan de jaarwisseling gisten in heel het Ruhrgebied. In de eerste week van januari raakte de staalstad Rheinhausen opnieuw in rep en roer. Tweeduizend staalarbeiders van Krupp hielden in de nachtelijke uren een fakkeloptocht door het centrum nadat de nachtploeg in staking was gegaan. De woede was opnieuw gewekt. Na de gebeurtenissen van begin december

had het Krupp-concern verklaard van het oorspronkelijke plan van een massa-ontslag — dat in strijd was met het Frankfurter Akkoord — te zullen afzien. Eén van de leden van de raad van commissarissen van Krupp was echter een der eerste dagen van het nieuwe jaar geïnterviewd door het in Bonn verschijnende dagblad *General Anzeiger*. In dat interview zei hij, dat het stilleggen van de staalfabriek in Rheinhausen toch onvermijdelijk was. Hij verklaarde ook met zoveel woorden, dat niet de werkgelegenheid het eigenlijke probleem vormde, maar de herstructurering van de staalindustrie. Een dergelijke kijk, waarbij het oog uitsluitend gericht was op produktiviteit en winstmogelijkheden, schoot de arbeiders in het verkeerde keelgat.

Na de nachtelijke fakkeloptocht gingen de volgende dag de akties door. Ruim twee duizend arbeiders trokken per auto in een lange karavaan door Rheinhausen en Duisburg en naar het staalbedrijf van Mannesmann in Huckingen. Twee uur lang werd wederom ieder verkeer in Duisburg lamgelegd. Voor de fabriekspoort van Mannesmann verlangde men dat het personeel van dit bedrijf eveneens de arbeid neer zou leggen. Hetgeen gebeurde. Duisburg beleefde z'n tweede 'staalaktiedag', ditmaal van onder-op.

Was het omdat akties van onder-op, ook al is hun omvang kleiner, altijd bedreigender zijn dan vakbondsakties, dat de politicie zich die 7e januari haastig naar Rheinhausen spoedden? Ik elk geval: ze kwamen. Minister van Arbeid Norbert Blüm verscheen en ook voorzitter Hans-Jochen Vogel van de SPD. Blüm, die zo'n maand geleden boze woorden aan het adres van de staalondernemingen had geuit, maar meer ook niet, moest zich heenworstelen door een dichte menigte arbeiders, die hem met scheldwoorden overlaadden en hem op een fluitconcert trakteerden. De minister moest tenslotte tegen de woedende menigte in bescherming worden genomen. De voorzitter van de ondernemingsraad van Krupp werd al even onvriendelijk bejegend. Temidden van de ruim 2500 koppen tellende massa kreeg hij het zo benauwd, dat hij flauw viel en moest worden weggedragen.

Hans-Jochen Vogel was voor de tweede maal in Rheinhausen. Hij zegde de staalarbeiders 'de steun van de sociaaldemokratie' toe. Maar dat maakte inmiddels op de staalarbeiders niet de minste indruk. „De tijd voor woorden is voorbij”, zo riepen ze hem toe. Daarmee vertolkten ze de gevoelens van praktisch de gehele bevolking van het Ruhrgebied. Het sterven van de staalindustrie en van de mijnbouw bedreigt niet alleen het bestaan van de arbeidersklasse, maar ook dat van bakkers, slaggers, kruideniers en andere kleine middenstanders. Vandaar dat deze, al op de eerste aktiedag, de postende, wegen en bruggen blokkerende arbeiders voorzien hadden van erwtensoep, belegde broodjes en koffie. Tot dusver hebben de staalarbeiders en de kompels daaraan méér gehad dan aan al het vuurwerk dat werd afgestoken tijdens de debatten over de staalkrisis in het parlement in Bonn.

— o —

WORSTELING TUSSEN TOEKOMST EN VERLEDEN

Hoe moet het al geruime tijd slepende bestuursconflict in de Industriebond FNV worden gekarakteriseerd? Indien wij het goed zien: als een worsteling tussen de toekomst en het verleden. Zoals het er op dit moment naar uitziet heeft de toekomst (nog) niet gewonnen en heeft het verleden nog allerminst verloren. Op dinsdag 12 januari hebben cao-coördinator Schermer en penningmeester Van der Veen te kennen gegeven, dat zij de bond hoogstwaarschijnlijk op korte termijn zouden verlaten. Dat gebeurde nadat een commissie van goede diensten — in de wandeling de 'commissie van helderheid' geheten — zich zonder meer achter de tegenpartij van deze twee bestuurders had gesteld, achter de zo'n vijf

jaar geleden tot voorzitter benoemde Dick Visser. Afgaande op sommige krantenberichten betekent het advies van de genoemde commissie een keuze voor 'de gematigde lijn'. Volgens die berichten zouden dan Schermer en Van der Veen 'onconventionele en radikale maatregelen' voorstaan om een einde te maken aan het gestaag voortgaande ledenverlies van ettelijke honderden per maand. Maar zo eenvoudig als de kranten het voorstellen liggen de dingen niet. Omtrent hetgeen er in feite aan de hand is heeft de commissie blijkbaar minder helderheid geschapen dan men op grond van haar naam zou mogen verwachten. Het wezenlijke van de zaak heeft de 'commissie helderheid' min of meer in het duister gelaten.

Wie zich aan de hand van termen als 'gematigde lijn' enerzijds en 'radikaal' anderzijds een beeld tracht te vormen is geneig te veronderstellen, dat Schermer en Van der Veen geijverd hebben voor een meer strijdbare opstelling van de bond dan in de afgelopen jaren het geval is geweest. Hij denkt ook onwillekeurig dat wat de 'gematigde lijn' genoemd wordt, neerkomt op een voortdurend nagestreefde zo goed mogelijke samenwerking met het ondernemersdom. Maar de geschillen tussen de desbetreffende vakbondsbestuurders hebben niet zozeer betrekking op het *b e l e i d* van de organisatie, dan wel op de organisatie zélf en op haar *s t r u k t u u r*.

Schermer en Van der Veen hebben gepleit voor de toepassing van moderne management-technieken; zij willen de bond — en uiteraard de vakbeweging in het algemeen — besturen op de manier waarop een modern bedrijf geleid wordt. Hun tegenstrevers in het bestuur zijn felle tegenstanders van of huiverig voor het loslaten van oude en vertrouwde organisatie- en bestuursvormen en ze blijven zich vastklemmen aan de traditie ook al staan ze natuurlijk niet afwijzend tegenover bepaalde (kleine) hervormingen waarvan ze de onvermijdelijkheid wel inzien.

Zo beschouwd valt het niet moeilijk een konklusie te trekken: Dick Visser en de bestuurders die voor hem gekozen hebben vertegenwoordigen het verleden, Schermer en Van der Veen de toekomst. Het is een toekomst die men desgewenst aan het voorbeeld van de vakbeweging in de Verenigde Staten tot in bijzonderheden kan bestuderen. En zoals iedereen wel weet is één blik over de Atlantische Oceaan voldoende om te beseffen, dat de 'radikale' verandering die zij op het oog hebben niets te maken heeft met een principiële verandering in de opstelling van de vakbeweging, een opstelling die uit haar wezen en haar functie resulteert en die derhalve niet fundamenteel anders worden kán.

Wat hieraan moet worden toegevoegd is in de eerste plaats dit, dat de gesignaleerde worsteling tussen toekomst en verleden zich niet alleen in de Industriebond FNV, niet alleen in Nederland voordoet, maar ook elders. Soms speelt ze zich daar in het verborgene af, soms is zij duidelijk zichtbaar en soms vallen er onmiskenbaar bepaalde beslissingen. Van dat laatste is bijvoorbeeld sprake in Groot-Brittannië. De mijnwerkersstaking van 1984 tot 1985 is er de direkte aanleiding toe geweest, dat een deel van de oorspronkelijke achterban van de *National Union of Mineworkers* (N.U.M.) zich van deze organisatie heeft afgescheiden om zich aan te sluiten bij de nieuwe *Union of Democratic mineworkers* (U.D.M.), waarvan de meeste leden werkzaam zijn in de kolenmijnen van Nottinghamshire en de directe omgeving daarvan. Die kolenmijnen behoren, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de mijnen in het grootste deel van Yorkshire of die in Zuid-Wales, niet alleen tot de modernste van Groot-Brittannië, maar zelfs tot de modernste van Europa. Op het eerste gezicht lijkt het, alsof de nieuw gestichte mijnwerkersbond diegenen gerekruteerd heeft die tijdens de grote en langdurige staking aan het werk zijn gebleven, zodat de nieuwe vakvereniging als een soort van 'onderkruipersbond' zou moeten worden ge-doodverfd. De werkelijkheid is echter veel gekompliceerder.

Op maandag 11 januari bracht de Britse televisie (BBC 1) een reportage die gewijd was aan datgene wat zich bij de twee thans bestaande mijnwerkersorganisaties afspeelt. Aan de

orde kwam onder meer de vraag in hoeverre Arthur Scargill – de ‚stakingsleider‘ van een paar jaar terug – kans maakt opnieuw tot president van de N.U.M. te worden gekozen. Een topfunctionaris van de nieuwe U.D.M. verklaarde voor de kamera „*Wij zijn geen onderkruipersorganisatie en wat Scargill betreft: die vertegenwoordigt het verleden*”. De tv-kamera’s werden op Scargill gericht toen hij in een bijeenkomst van M.U.M.-leden op uiterst emotionele toon uitriep: „*Wie een bond wil die handjeplak met de ondernemers speelt moet voor de N.U.M. kiezen. Wie een bond wil, die het oude vaandel hoog houdt, die de tradities van de arbeidersbeweging eerbiedigt, die de kloof tussen de National Coal Board en de kompels niet wil overbruggen, die wars is van vuile compromissen. . . . die dient te weten, dat ik pal sta voor al deze dingen, zoals ik er altijd pal voor heb gestaan.*” Het gelijk berustte bij beiden. Arthur Scargill is inderdaad de vertegenwoordiger van het verleden, een verleden dat *schijnbaar* overeenstemt met alles wat de vakbewegingsmythe, of wat de legende, er van maakt en heeft gemaakt. Dat hij en de N.U.M., die ook tijdens de grote staking op bepaalde terreinen nauw met de mijndirectie bleven samenwerken, erg radikaal zouden zijn en zich daarmee wezenlijk van de nieuwe vakbond onderscheiden, is een sprookje. Het verschil tussen beide bonden is, dat de oude bond zich beijvert dit sprookje en de erbij behorende symbolen op te poetsen, de andere daarentegen symbolen en sprookjes wil laten voor wat ze waard zijn en zich op zakelijke wijze baseert op de realiteit en op de eisen die het hedendaagse kapitalisme aan de vakbeweging stelt. In dat hedendaagse kapitalisme is hoe langer hoe minder plaats voor wat de vakbeweging altijd heeft *geschenen*, is hoe langer hoe meer alleen nog maar plaats voor datgene wat ze is.

Dit alles brengt ons – en dat is de tweede toevoeging die we willen maken – tot de vraag wanneer het verleden definitief zal hebben afgedaan en wanneer de toekomst volledig werkelijkheid zal zijn geworden. Het enig juiste antwoord is volgens ons dit, dat het verleden niet helemaal zal hebben afgedaan, dat de oude vormen en gedachten niet helemaal zullen sterven, omdat ook de als een bedrijf geleide vakbeweging van morgen met haar ‚moderne managementstechnieken‘ het bepaald niet zonder deze of gene vorm van of mate van de vakbewegingsmythe zal kunnen stellen.

Eén van de funktionarissen van de Industriebond FNV, beleidsmedewerker drs. Hugo Levie, sloeg de spijker op de kop, toen hij tegenover een verslaggever van *De Volkskrant* verklaarde, „*dat het bergafwaarts met de Industriebond blijft gaan zolang niet serieus wordt gepoogd het kontakt te herstellen met de (nu nog) resterende 200 duizend leden*”, doch tevens opmerkte, dat een rapport waaraan hij gedurende twee jaar onder leiding van Schermer heeft meegewerkt *hoe dan ook* het richtsnoer zal moeten worden en dat alleen al het woordgebruik in dat rapport een breuk met het verleden is ¹⁾. Heel het betoog van Levie kan men aldus samenvatten, dat de organisatie veranderd moet worden (d.w.z. aangepast aan de eisen van een modern management) maar dan wel zodanig, dat de leden het gevoel hebben, dat hun belangen worden behartigd, daar anders het ledenverlies katastrofaal wordt.

Bedoeld Levie met ‚betere belangenbehartiging‘ dat de bond zich strijdbaar moet gaan opstellen? Volstrekt niet in de zin waarin dit doorgaans wordt verstaan. Met ‚belangenbehartiging‘ bedoelt hij: oog hebben voor de kleine problemen die zich dagelijks voordoen op de werkvloer en die de volle aandacht dienen te krijgen van de in het bedrijf werkende kaderleden.

Waar dat goed voor is zal duidelijk zijn: aandacht voor het werkklimaat opdat de bond de arbeiders steviger in z’n greep heeft, beter geschikt is voor dat deel van zijn taak, dat als de beheersing van de arbeidskracht en het handhaven van de arbeidsvrede kan worden omschreven. Waar Levie – en zij die denken zoals hij – beter dan voorheen voor

1) *De Volkskrant* van 13 januari 1988.

willen strijden, is de klassensamenwerking, is een samenwerking die, zo menen wij, op andere wijze dient te worden bereikt dan in het verleden. De nieuwe leiding van de Industriebond FNV, dat wil zeggen een leiding waarvan Schermer en Van der Veen geen deel meer uitmaken, zal volgens drs. Levie toch „*het testament van Schermer moeten uitvoeren, hoe wrang dat misschien ook is*”.

Hier kan volgens ons niets tegen worden ingebracht. Dat in de Industriebond thans gekozen is voor wat de ‚gematigde lijn’ wordt genoemd en wat wij als ‚het verleden’ bestempelen, wil bepaald niet zeggen, dat de toekomst van tafel is geveegd. Het wil alleen maar zeggen, dat het heden toch te dicht bij het verleden staat om er zo volledig afstand van te nemen als de mannen van morgen wensen. En misschien is het veeleer zo, dat de achterban nog te nauw met het verleden en de vakbondsmythe verbonden is om nu al ‚radikale’ structuurveranderingen in de organisatie te kunnen verwezenlijken. Em om dat soort veranderingen gaat het en om de problemen die dáármee verband houden. Dat geldt voor Dick Visser en zijn medestanders, dat geldt voor Arthur Scargill en de zijnen.

In de vakbeweging van vandaag draait het telkens en telkens weer om het probleem hoeveel er heden al van morgen moet worden gerealiseerd en hoeveel er van gisteren nog dient te worden behouden. Dat zal in het ene land niet op dezelfde wijze worden opgelost als in het andere en in de ene bedrijfstak niet op gelijke wijze als in de andere. Niet alle vakverenigingen hebben een eender verleden en niet alle vakverenigingen hebben dezelfde toekomst. Maar een toekomst hebben zij vooralsnog wel. Levie haf gelijk toen hij konstateerde, dat de rol van de vakbonden nog niet is uitgespeeld. Die is nog niet uitgespeeld, omdat er vakbonden zullen zijn en moeten zijn zolang er kapitalisme bestaat, omdat deze organisaties voor het kapitaal onontbeerlijk zijn en uit de kapitalistische samenleving niet zijn weg te denken. Maar de kapitalistische maatschappij is een maatschappij die aan veranderingen onderhevig is. De konsekwentie daarvan is, dat dit ook voor de vakbeweging geldt of ze zich nu veranderen wil of niet.

— o —

STAKING VAN BUSCHAUFFEURS IN JOEGOSLAVIE

Bijgaand stukje werd ons toegestuurd door één van onze lezers die de Servokroatische taal machtig is en de situatie in Joegoslavië goed kent. Het berust op berichtgeving in het Joegoslavische ‚Avondblad’ een in Zagreb verschijnende krant. Die maakte van de feiten melding in een editie van eind november 1987.

De staking van de buschauffeurs van het gemeentelijk vervoersbedrijf van Banja Luka, die drie dagen duurde, was typisch voor het staken op z’n Joegoslavisch. Het was een staking van ongeveer 250 chauffeurs, die op maandag 21 november weigerden om achter het stuur van 92 autobussen te kruipen. Dat veroorzaakte een komplette chaos in de belangrijkste industriestad van het betrokken gedeelte van Bosnië. Arbeiders kwamen te laat op hun werk, ambtenaren te laat op hun kantoren, evenals het ziekenhuispersoneel, de schoolkinderen en hun onderwijzers.

De vertegenwoordigers van het kollektief, dat 400 werknemers telt, zeiden dat er gestaakt werd omdat de chauffeurs te weinig verdienden, te weten gemiddeld 132.000 dinar per maand 1). Ze vertikten het te rijden indien hun salaris niet meteen tot 300.000

1) 500 dinar is f 1,-.

dinar zou worden verhoogd. Tevergeefs probeerde de leiding van het vervoersbedrijf de stakers ervan te overtuigen dat hun eis 'onredelijk' was gezien de verliezen die het bedrijf al geruime tijd leed. De voorafgaande tien maanden was het verlies tot 100 miljoen dinar opgelopen, hoofdzakelijk als gevolg van een slechte organisatie, leegloperij en gebrek aan arbeidsdiscipline, zo heette het.

Dit alles echter liet de stakers koud. Niet alleen hielden ze met geweld bussen met werkwillige chauffeurs tegen, maar ze eisten ook een rijverbod voor de circa 2500 privé-taxi's en de 50 taxi-combi's. Ze vingten bot ('gelukkig' schreef de krant) doordat het publiek het voor de taxi-chauffeurs opnam. Een publiek dat, als men de krant geloven wilde, al geruime tijd verbitterd was over de houding van de buschauffeurs. Over die houding schreef de redactie:

„Een bijzonder probleem was het manipuleren van de chauffeurs en conducteurs bij de kaartjesverkoop. Er werd gejat bij het leven en dat alles gebeurde in het openbaar. De onderneming betaalde het gelag. De chauffeur of de conducteur nam het buskaartje in wanneer de passagier de bus verliet en vervolgens werd hetzelfde kaartje aan een andere passagier verkocht. Vele passagiers beweren, dat de buskaartjes wel eens vijf keer van de hand werden gedaan. En wie het in z'n hoofd haalde om te klagen kwam geen bus meer in. Bij deze machinaties was de onderlinge solidariteit van het personeel onverbiddekelijk. De leiding van het bedrijf voelde zich machteloos en besloot uiteindelijk over te gaan tot de uitgifte van week- en maandkaarten, die bij elke rit werden gestempeld in een automaat in de bus. Toen dat systeem bleek te functioneren en het buspersoneel geen geld meer in handen kreeg, begon het geklaag over de lage lonen.”

Het Joegoslavische blad erkende, dat de lonen die het vervoersbedrijf betaalde laag waren. Maar dat beeld, zo betoogde het blad, verandert indien die lonen werden vergeleken met de lonen die in andere bedrijven in Banja Luka worden betaald.

„Een medisch specialist verdient 185.000 dinar per maand. Het gemiddelde loon bij de bouwfirma Kozara, waar 12.000 man werken, bedraagt 98.000 dinar. De 9700 werknemers van het elektronische bedrijf Cajavec verdienen maandelijks gemiddeld 135.000 dinar. Het gemiddelde maandloon bij het bedrijfsleven in Banja Luka bedraagt 132.000 dinar.”

De genoemde krant was er kennelijk op uit de 'onredelijkheid' van de eis van de stakers te onderstrepen en voegde hier terwille van de stemmingmakerij nog aan toe dat het vervoersbedrijf tengevolge van de staking een verlies leed van 40 miljoen dinar en dat de schade van het bedrijfsleven nog driemaal zo groot was.

Als maatregel tegen de staking huurden de autoriteiten van de stad bussen in de omgeving en daarmee werden de passagiers gratis vervoerd. Ook werden werloze buschauffeurs opgeroepen om als onderkruipers de plaatsen van de stakers in te nemen. Maar in hoeverre die oproep succes heeft gehad hebben de autoriteiten niet willen zeggen en kon de krant derhalve niet meedelen.

Op donderdag 24 november zijn de buschauffeurs weer aan het werk gegaan zonder dat hun eisen waren ingewilligd. Volgens de krant waarop we ons hier baseren werd de staking door drie dingen gekarakteriseerd:

1. De stakers hadden de verwachting dat de volledige ontwrichting van het openbaar vervoer tot een onmiddellijke inwilliging van hun eisen zou leiden.
2. Door het publiek werd op de staking zeer negatief gereageerd en de verwachte solidariteit van arbeiders in andere bedrijven bleef uit. Bovendien veroordeelden de vakbonden de staking omdat zij de eisen onrechtvaardig achtten.

3. De staking werd een volledige mislukking.

Het Joegoslavische blad, dat zich uiterst vijandig tegenover de stakers opstelde, voegde hieraan toe, dat het enige gevolg van hun aktie een schade was die in de miljoenen liep. Verder merkte de redaktie op, dat de stakers geen steun kregen en ook geen steun verdienden en dat ze hun doel alleen maar zouden kunnen bereiken door een versterking van het zogenaamde ‚zelfbestuur‘ (wat slechts een fictie is – red. D&G). Het blad ontzag bij dit alles ook niet, de buschauffeurs van ‚klaploperij‘ te beschuldigen.

— 0 —

Boekbespreking

EEN HOOGST ONBEVREDIGEND GESCHRIFT

Hoe lang is het geleden, dat het socialisme de theoretische, dat wil zeggen de algemene uitdrukking van werkelijk bestaande verhoudingen werd genoemd? Hoe lang is het geleden, dat het gekarakteriseerd werd als de uiteindelijke konsekwentie van de bestaande, dat wil zeggen door de arbeiders tegen de ondernemers en door de ondernemers tegen de arbeiders gevoerde klassenstrijd? En hoe lang is het geleden, dat er nadrukkelijk op werd gewezen, dat socialistische opvattingen een reële maatschappelijke ontwikkeling weerspiegelden? Méér dan anderhalve eeuw. Sedertdien hebben praktisch alle auteurs die én het socialisme én de klassenstrijd ernstig namen nimmer verzuimd om de diverse opvattingen omtrent het socialisme te toetsen aan zowel de maatschappelijke verhoudingen van het ogenblik als de strijdvormen van de arbeiders die in de gegeven periode tot ontwikkeling waren gekomen.

In de eind vorig jaar verschenen studie *Linkssocialisme tussen de wereldoorlogen*, die bestaat uit twee grote opstellen, respektievelijk geschreven door Menno Eekman en Herman Pieterse, is van een dergelijke toetsing geen sprake. Eekman heeft de geschiedenis van de Onafhankelijke Socialistische Partij (O.S.P.) te boek gesteld; Pieterse beschrijft het lot van de Socialistische Partij en de Revolutionair Socialistische Partij, die tenslotte samen met de genoemde O.S.P. de Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij (R.S.A.P.) vormde. Noch bij de ene, noch bij de andere schrijver komt de klassenstrijd voor. Dat betekent, dat de achtergrond waartegen de gebeurtenissen geprojecteerd dienen te worden, het kader waarin zij moeten worden geplaatst om tot een verantwoord begrip te komen, ten enenmale ontbreekt. De ons inziens enig mogelijke maatstaf voor een interpretatie en een beoordeling wordt niet gehanteerd. Dat is de voornaamste reden, dat wij de genoemde studie zwak en hoogst onbevredigend vinden. De voornaamste reden, want er is meer.

Ons eerste bezwaar tegen het boek zoals het voor ons ligt betreft de titel, waarvoor wellicht niet zozeer de twee schrijvers, dan wel de uitgever 1) verantwoordelijk is. Boven beider opstel immers staan opschriften die wél de respektievelijke inhoud dekken. Die waarmee hun werk aan het publiek wordt voorgelegd doet dat niet. We willen hier buiten beschouwing laten dat termen als ‚links‘ en ‚rechts‘ in de loop van de tijd aanmerkelijk aan betekenis hebben ingebott en ook in de periode tussen de twee wereldoorlogen aanzienlijk waren uitgehold, zodat het niet overbodig zou zijn geweest nog eens duidelijk

1) Het boek is verschenen in een reeks, die wordt gepubliceerd door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam.

aan te geven wat daaronder wordt verstaan. Waar het ons om gaat is dit, dat het boek voorzien is van een *Ten Geleide* door Marcel van der Linde, die kennelijk, als er van ‚linkssocialisme’ wordt gesproken, onmiddellijk denkt aan al die ‚radikale’, los van de sociaaldemokratie of het bolsjewisme staande groepen en stromingen die hij – ten gerieve van de lezer – in een (vereenvoudigd) schema heeft ondergebracht. In dat schema prijken – om ons daartoe te beperken – de SP van Kolthek, de BKSP en de GIC 2). De daardoor gewekte indruk blijkt maar ten dele juist. Over de KAPN en de GIC zwijgen Eekman en Pieterse en derhalve komt het verschil tussen deze twee enerzijds, de OSP en de RSAP anderzijds evenmin aan bod. Bijgevolg wordt ook aan de kritiek van de GIC op de OSP en RSAP geen aandacht besteed. Aangezien zij zich uitdrukkelijk tot de geschiedenis en de voorgeschiedenis van OSP en RSAP hebben beperkt, kan hun niet verweten worden dat zij de geschiedenis van de KAPN, de GIC of andere groeperingen en stromingen buiten beschouwing hebben gelaten. Maar dat de kritiek die van die kant op OSP en RSAP is uitgebracht ontbreekt, maakt hun studie niet weinig eenzijdig 3).

Hierboven hebben wij opgemerkt, dat geen van beide auteurs ingaat op de tussen de beide wereldoorlogen gevoerde klassenstrijd. Daartegen zou kunnen worden aangevoerd, dat bij Eekman toch gebeurtenissen als de zeeliedenstaking van 1932, de IJmuider vissersstaking van 1933, de Twentse textielstaking van 1931 of de Jordaanopstand van 1934 aan de orde komen. Ze komen inderdaad aan de orde, maar op een manier die weinig of niets heeft uit te staan met een analyse van de strijdvormen die wij op het oog hebben. Aan het werklozenverzet van juli 1934 – door hem het ‚Jordaanoproer’ genoemd – wijdt Eekman welgeteld precies één bladzijde (blz. 78) waarin hij kans ziet enkele grove onjuistheden te verkondigen, waarvan er één dan bovendien nog in strijd blijkt met hetgeen hij slechts enkele regels verder schrijft. Hij spreekt – in navolging van de toenmalige sociaaldemokratische partijkrant *Het Volk* – van ‚rellen’ en zegt, dat ‚het verzet niet oversloeg naar andere werklozen in het land’. Dat zich in Rotterdam soortgelijke tonelen afspeelden als in Amsterdam (waar het verzet overigens niet tot de Jordaan beperkt bleef) en dat er ook in de Maasstad een dode viel 4) is iets waaraan Eekman geheel voorbijgaat, al verkondigt hij dat het ook in andere plaatsen (dan Amsterdam) ‚onrustig’ was. Bij al deze gebeurtenissen onthouden de auteurs zich van een wezenlijke analyse.

Wie zich verdiept in de jaren ’20 en ’30 – de tijd tussen de twee wereldoorlogen – konstateert, dat zich daarin een toenemende tegenstelling openbaart tussen de traditionele o u d e arbeidersbeweging en de n i e u w e beweging van de arbeiders zélf. De periode waarin de sociaaldemokratie als de vertegenwoordigster van de vooruitstrevende bourgeoisie voor de voltooiing van de burgerlijke democratie streed behoort min of meer tot het verleden ook al zal die voltooiing – de stichting van de zogenaamde ‚welvaartsstaat’ – nog tot na de tweede wereldoorlog op zich laten wachten. ‚Wilde’ stakingen, die er ook voordien al waren, zijn weliswaar nog niet in die mate regel als na 1945 het geval

- 2) SP – Socialistische Partij, niet te verwarren met de SP van na de tweede wereldoorlog. De SP van Kolthek had duidelijkverwantschap met het vrije socialisme en handhaafde de tradities daarvan. De KAPN – de Kommunistische Arbeiders Partij Nederland en de later daarvan afgesplitste GIC (Groep van Internationale Communisten) behoorden bepaald n i e t tot de stromingen waarvan Pieterse beweert, dat ze in het ‚verlengde’ van de Communistische Partij lagen. Integendeel: ze vormden de principiële critici van het bolsjewisme.
- 3) Als we zeggen dat Eekman en Pieterse zwijgen over KAPN en GIC, dan bedoelen we, dat ze niet behandeld worden. Eenmaal echter wordt – door Pieterse – de KAPN genoemd, niet meer dan genoemd (op blz. 113). Dat is niet in strijd met wat hierboven wordt gezegd.
- 4) Voor het werklozenverzet in juli ’34 zie men b.v. de beschrijving in het boek *Rood Rotterdam in de jaren ’30*, verschenen bij uitgeverij Raket in 1984, blz. 101 t/m 115.

zou zijn, het wordt tussen 1920 en 1930 en in nog sterkere mate tussen 1930 en 1940, hoe langer hoe duidelijker, dat ze kwalitatief van betekenis veranderen en dat ze iets laten zien van een optreden der arbeiders dat radikaal verschilt van hun optreden in het verleden.

Tegelijk daarmee wordt zichtbaar dat organisaties als partijen en vakbonden instellingen van de burgerlijke samenleving zijn met een dienovereenkomstige structuur. Het een is de keerzijde van het andere. Zo bezien beantwoorden pogingen om ‚betere‘ partijen op te richten dan de gevestigde en traditionele niet meer aan de behoeften van de tijd. Partijen die vóór de arbeiders strijd willen voeren zijn een anachronisme in een tijd waarin er hoe langer hoe meer van zelfstandig optreden van de arbeiders sprake is. Hier ligt de oorzaak dat – zoals Eekman schrijft – ‚de OSP niet in staat bleek . . . de rol van de SDAP over te nemen‘ (blz. 107). Hier ligt eveneens de oorzaak dat de RSAP, zoals Pieterse het formuleert, in ‚een impasse‘ kwam te verkeren. De rol die de SDAP in werkelijkheid speelde kon door geen partij beter worden gespeeld dan door de SDAP zelf. De rol die de SDAP scheen te spelen, was die waarop de OSP aanspraak maakte, maar als gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling en in het licht van de klassegevechten uit die tijd, was de schijn verbleekt. Het lot van de OSP – en niet minder dat van de RSAP – was daarmee bezegeld.

Van dit alles treft men in het boek van Eekman en Pieterse niets aan. Geen woord over de steeds groeiende betekenis van de strijdcomités der ‚wilde‘ stakingen; geen woord over de steeds scherpere tegenstelling tussen de vakbewegingsbureaucratie en haar achterban; geen woord over de partij als instelling van de burgerlijke democratie; geen woord over de tegenspraak tussen de illusies van de zogenaamde linkssocialisten en de maatschappelijke werkelijkheid. De schipbreuk die de twee behandelde partijen – OSP en RSAP – tenslotte leden wordt niet aan dergelijke ontwikkelingen toegeschreven.

Ergens – op blz. 55 – wijst Eekman op nogal schoolmeesterachtige toon op de ‚stijlen taalfouten‘, gemaakt door drie vooraanstaande leden van de OSP in de tekst van door hen verbreide bulletins. Een gotspe, want het Nederlands van deze auteur, docent aan het Amsterdamse Nutsseminarium, is van dergelijke gebreken bepaald niet vrij. Van stakingen bijvoorbeeld zegt hij, dat ze worden ‚gehouden‘ (blz. 33). Hij gebruikt het woord ‚terwijl‘ (blz. 34) – wat ‚tezelfdertijd‘ betekend – waar hij ‚ofschoon‘ bedoelt en begaat meer van dat soort fouten, waarover hij bij anderen valt. Die fouten maken – door de frekwentie waarmee ze voorkomen – zijn tekst tot weinig plezierige leesstof. Van zijn mede-auteur Pieterse moet, helaas, hetzelfde worden gezegd.

Dit alles wil echter niet zeggen, dat het hier behandelde boek niet desondanks bepaalde verdiensten zou hebben. Die zijn vooral hierin gelegen dat allerlei feiten nog eens keurig op een rijtje worden gezet. Een verdienste is het ook, dat bepaalde fabeltjes ontmaskerd worden. We bedoelen hier in het bijzonder de fabeltjes die Jaques de Kadet en Sal Tas (maar vooral de eerste) in hun respektievelijke ‚memoires‘ omtrent de OSP en hun rol daarin voor, tijdens en na de Jordaanopstand, hebben opgedist. Eekman in het bijzonder heeft overtuigend aangetoond dat wat De Kadet uit zijn geheugen heeft opgediept regelrecht in strijd is met de waarheid.

Wat wij als hét grootste gebrek van het boek beschouwen – en dat wij in het voorafgaande uitvoerig hebben beschreven – treedt op tal van plaatsen aan de dag. Als Eekman bijvoorbeeld de politieke opstelling van de OSP behandelt, dan geeft hij een opsomming van de eisen uit haar ‚strijdprogram‘. Wat geen enkele lezer, lijkt ons, kan ontgaan, is dat een groot aantal van die eisen inmiddels zijn verwezenlijkt en dat de verwezenlijking ervan het moderne kapitalisme heeft doen ontstaan. Maar deze konklusie trekt Eekman niet. Als hij opmerkt, dat in ditzelfde ‚strijdprogram‘ van de OSP wordt verkondigt, dat ‚de bevrijding van de arbeidersklasse alleen het werk van de arbeidersklasse zelf kan zijn‘, dan

ontgaat het hem, hoezeer die woorden in tegenspraak zijn met program, beginselverklaring en heel de structuur van de partij.

Op blz. 41 verhaalt Eekman dat OSP-voorzitter Schmidt op een gegeven moment de vakbeweging 'niet meer zo belangrijk achtte in deze revolutionaire tijd'. Dat lijkt op het eerste gezicht ietwat op de mening die wij hierboven hebben verkondigd. Om twee redenen is dat geenszins het geval. Als Schmidt destijds van een 'revolutionaire tijd' sprak, dan deed hij dat op grond van de opvatting dat de toenmalige crisis (die van 1929 dus) de 'doodskrisis' van het kapitalisme was. Wij meten het 'revolutionair' zijn van een bepaalde historische periode, bijvoorbeeld die van de jaren direkt na 1918, af aan de mate waarin de arbeidersklasse zelfstandig optreedt. Wat de vakbeweging aangaat: haar betekenis, haar belang, is gelegen in de functie die zij in de kapitalistische maatschappij vervult: die van verkoopcentrale van de arbeidskracht en van de handhaafster van de arbeidsvrede. Dat is een andere visie op de vakbeweging dan die van Schmidt. En dat blijkt hieruit, dat Schmidt (wij citeren hem van blz. 41 van het hier besproken boek) de vakbeweging wilde vervangen door een 'politieke strijdorganisatie', met andere woorden: geen oog had voor datgene wat de vakbeweging werkelijk was en is en voorts niet beseftte, dat het een achterhaald streven was om te trachten 'de arbeiders te winnen voor politieke inzichten van de OSP.

Eekman geeft eenvoudig de mening van Schmidt weer en laat het aan de lezer over om gevolgtrekkingen te maken. Maar juist dat wat wij hier nogmaals het 'anachronisme' van de OSP noemen, vormt de verklaring voor heel haar historie. De OSP — het blijkt telkens weer uit Eekmans schildering — j a m m e r d e over de praktijk van de SDAP en NVV omdat ze niet beseftte dat die praktijk onherroepelijk uit het wezen van de partij en de vakbeweging voortvloeide. Van een dergelijk 'anachronisme' is ook bij de RSAP sprake, zij het op ietwat andere wijze. Beide partijen poogden de o u d e arbeidersbeweging die stervende was van een wisse dood te redden. Aan dat pogen zijn beide partijen zelf overleden. Maar dat vindt men niet in het boek van Eekman en Pieterse. Op de achterflap wordt vermeld, dat zij beiden 'de opmerkelijke geschiedenis van OSP en RSAP' verhalen. Maar wat daaraan 'opmerkelijk' was verhalen ze juist niet. De échte geschiedenis van die twee partijen — en dan in het licht van de arbeidersstrijd — moet nog worden geschreven.

C.B.

— o —

De crisisverschijnselen in de Industriebond FNV — die overigens niet op zichzelf staan natuurlijk — hebben ertoe geleid dat de onverkwikkelijke tonelen in de top elkaar met onverwacht grote snelheid zijn opgevolgd. Het artikel in dit nummer van *Daad en Gedachte*, dat aan die crisisverschijnselen is gewijd, heeft daardoor weliswaar allerminst aan betekenis ingeboet, maar houdt uiteraard geen rekening met de feiten die zich hebben voorgedaan nadat het voor publikatie gereed werd gemaakt. In het eerstvolgend nummer van ons blad zullen wij onze beschouwing over hetgeen zich in genoemde bond en in de vakbeweging in het algemeen afspeelt voortzetten. De lezer die ditmaal tevergeefs zoekt naar ons commentaar op aktuele vakbondszaken zal in ons maartnummer hopenlijk tevreden worden gesteld.

Redaktie D & G.
